

1781

AB
D 75
SK 11

N 69. Sommerfeld.

II Tab. 146

C. 146

Lib. 9. 146

Flu. 146

in 146

146

Manuductio Aristotelica,

ad

**LOCOS IN-
VENTIONIS RHE-
TORICÆ,**

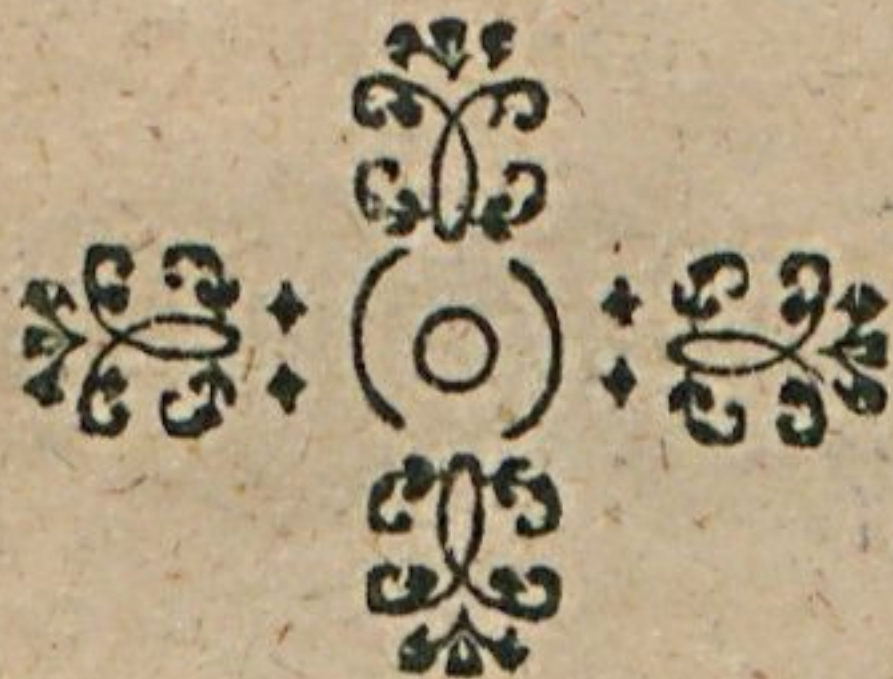
desumpta

ex prælectionibus publicis, in
Universitate Jenensi pro-
positis,

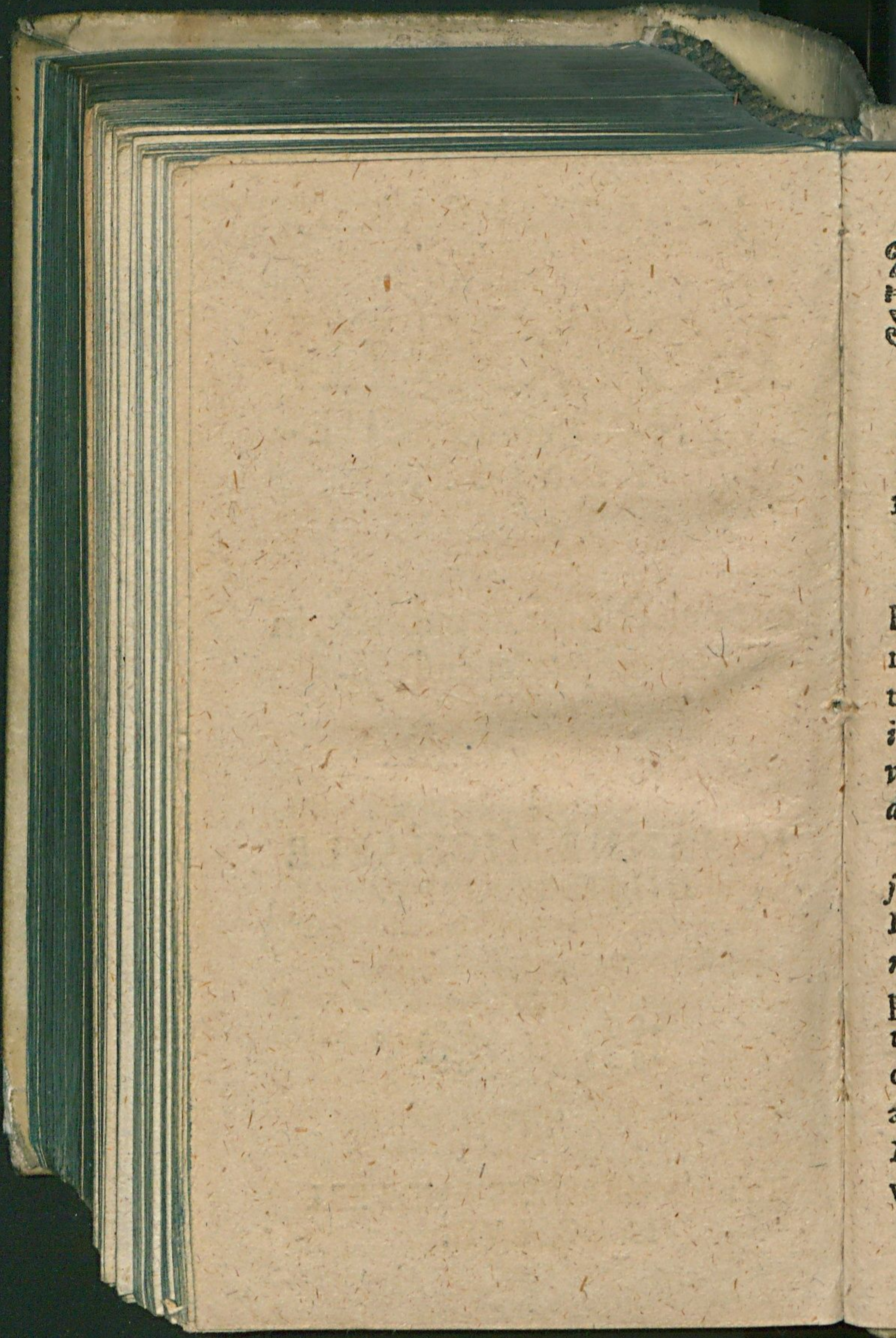
Anno cIo lvc XXXIII.

à

**JOHANNE MICHAELE
DIEHERRO, P.P.**

**TYPIS MICHAELIS ENDTERI.
M. DC, LVII,**

DE
INVENTIONE.

1. **N**otum est: finem Oratoris esse, persuadere; quod quidē, quin fiat benè dicendo, nemo dubitabit. Benè autem nemo dixerit; nisi res habeat, quibus auditores in suam pertrahat sententiam. Res igitur Oratori sunt *inveniendæ; inventæ disponendæ; dispositæ, verborum sententiarumq; luminibus, exornandæ; exornatæ memoriter apteq; pronunciandæ.*

2. Apparet ergò: Ad benè dicendum ejusq; artem, quatuor requiri: *Inventionem, Dispositionem, Elocutionem & Pronunciationem.* Addidère nonnulli *Memoriam*, ceu partem quintam: quam nos, cum Aristotele, veteribusque aliis, prætermittimus: quia, quæ juvant memoriam, ad distinctam artem pertinent, quæ vocatur *μνημονευτική; Mnemonica*: quam professus nuper fuit, in variis Europæ oris, Schenckelius quidam,

4

dam, & nonnulli alii: quorum de hac re libelli sunt consulendi.

3. *Inventio, est excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quæ causam probabilem reddunt: Cic. L. 1. de invent. Per res, veniunt nobis intelligenda argumenta: quorum interventu sententiam nostram stabiliamus, atq; aliteri persuadeamus. Definitor verò argumentum, quòd sit probabile inventum, ad faciendam fidem: Cic. in part. Orat. Vel: ratio probationem præstans; quæ colligitur aliud per aliud; & quæ, quòd est dubium, per id, quòd dubium non est, confirmat: Quint. L. 5. Instit. Orat. 10.*

4. Antequam verò de argumentis laboremus inveniendis, quæstionem adesse oportet: hoc est, aliquid, quòd in controversiam veniat; sive quòd oratoris studio sit explicandum. Quæstio illa penitus est cognoscenda, ejusque natura intimè perspicienda: quò, quid ei profit, quid obsit, rectè cognoscamus.

5. Hinc scribit Cicero 2. de Orat: *Equidem soleo dare operam, ut de suâ quisq; re me ipse doceat; & ut ne quis alius adsit; quòd liberiùs loquatur: & agere adversarii causam;*
ut

5

ut ille agat suam: & , quicquid de sua re cogi-
tarit, in medium proferat. Itaq; , cum ille dis-
cessit, tres personas unus sustineo, summâ ani-
mi equitate: meam; adversarii; iudicis: qui
locus est talis, ut plus habeat adjumenti, quàm
incommodi; hunc judico esse dicendum: ubi
plus mali, quàm boni reperio; id totum abjudi-
co, atq; rejicio.

6. Ita adsequor; ut alio tempore cogitem,
quid dicam; & alio dicam: quæ duo pleriq;
ingenio freti simul faciunt; sed certè iidem illi
melius aliquantò dicerent, si aliud sumendum
sibi tempus ad cogitandum; aliud ad dicendum,
putarent.

7. Idem eodem libro scribit: Cum, ac-
cepto causse genere & cognito, rem tractare cœ-
pi; nihil prius constituo, quàm quid sit illud,
quò mihi referenda sit omnis illa oratio, quæ sit
propria questionis & iudicii. Deinde illa duo
diligentissimè considero; quorum alterum com-
mendationem habet nostram, aut eorum, quos
defendimus; alterum est accommodatum ad
eorum animos, apud quos dicimus, ad id, quod
volumus, commovendos.

8. Ita ratio omnis dicendi, tribus ad per-
suadendum rebus, est nixa: ut probemus vera

esse ea, quæ defendimus; ut conciliemus nobis eos, qui audiunt; & ut animos eorum, ad quemcunq; causa postulabit, motum vocemus. Hæc apud Cic. d. l.

9. Hæc omnia paulò post enucleatiùs intelligentur. De argumentis dictum est, quid sint, §. 3. dicendù jam, unde petantur. Petuntur nimirum ex Locis. Loci autem, Cicerone & Boëthio docentib⁹, sunt notæ, quarum admonitu, quid de quaq; re probabiliter possit dici, potest inveniri.

10. Hi Loci vel sunt Rhetoricæ & Dialecticæ communes; vel tantùm proprii Rhetoricæ. Communes sunt triplices. Aut enim constituunt essentiam subjecti & prædicati: ut Loci Generis, Speciei, Definitionis, Totius, Partis; & dicuntur *Loci interni*.

11. Aut non constituunt essentiam subjecti vel prædicati; naturali tamen vinculo cum aliquo eorum cohærent: ut Loci Accidentis, Proprii, Conjugatorum, Causæ Efficientis, Finalis, Effectorum; & dicuntur *Loci conjuncti*.

12. Aut deniq; nullo naturali vinculo cohærent, cum partibus quæstionis, subjecto scilicet & prædicato; & petuntur vel ex voce; ut Locus Notationis nominis; vel

vel ex re; ut Locus Similiū, Comparatorū,
Oppositorum; & vocantur *Loci disjuncti*.
Qui Loci omnes producant *argumenta ar-*
tificialia; utpote artis beneficio, ad quæsti-
onem probandam, excogitata & inventa;
cum contrā *inartificialia* vocentur, quæ
non nostrā operā pariuntur; sed *extrinsecus*
adsumuntur: quorum, ab Aristotele, quinque;
recensentur: *Leges, Testes, Pacta, Quæstiones,*
& Juramenta. Cicero ea omnia, quæ sine
arte parantur, & extrinsecus adsumuntur,
appellat *Testimonia*.

De Locis, Dialecticæ & Rhetor-
icæ communibus.

1. **Q**uanquā hi Loci, quos Dialecti-
cæ & Rhetoricæ communes di-
ximus, ex Dialecticis peti pos-
sunt: tyronum tamen captui nos accōmo-
dantes, breviter & strictim eos percurremus.

2. In Loco Generis, occurrit hic Canon:
Quodcunq; prædicatur de genere; prædicatur
etiā de specie, & individuo illius generis. Ex
hoc Loco argumētatur Paulus, 1. Tim. 1, 9.
Lex non est justis posita; sed injustis. moxq;
enumerat varias injustorū species, videlicet:

inobsequentes, irreverentes, profanos, parricidas. Et Vultejus inde probat: *legitimos per subsequens matrimonium non posse succedere in feudo: quia de genere, h. e. naturalibus prædicetur, quod non succedant: inter quos etiam sint legitimi per subsequens matrimonium.*

3. Negativè, ex loco Generis, argumentamur, secundum hunc canonem: *A quocunq; removetur Genus, ab eodem remouetur & qualibet ejus Species.* Ut: nihil nos separabit à charitate Dei; nec tribulatio, nec angustia, nec fames, nec nuditas &c. Rom. 8, 35.

4. In loco Speciei: *Cui tribuitur Species; eidem tribuitur & Genus.* Valet hic Canon affirmativè, non negativè. Ut: necessaria est Christiano patientia. Ergò & fortitudo; quia patientia est species fortitudinis. Non autem rectè procedo, si dicam: prædicamus Dei virtutem. Ergò & misericordiam; possemus enim etiam justitiam prædicare. Quippe non licet argumentari à Genere ad certam & determinatam Specie.

5. In loco Definitionis: *Cui convenit Definitio; eidem convenit & Definitum.* Valet adfirmativè & negativè. Exemplum esto

esto illud Leonis serm. 1. de jejuniis: *proximi nomine, non ij tantum intelligendi sunt, qui nobis amicitia & propinquitate conjuncti sunt; sed omnes prorsus homines, cum quibus natura nobis communis est; sive illi hostes, sive socii sint, sive liberi, sive servi. Ergo omnes hi diligendi.* Et Pauli ad Ebræos 5, 1. ubi probat Christum esse nostrum pontificem; quia convenit ei Definitio pontificis. *Est enim pontifex, qui ex hominibus adsumtus, pro hominibus constituitur, in his, quæ ad Deum sunt: ut possit intercedere, & offerre dona, & victimas pro peccatis.*

6. In loco Totius: posito Toto; ponuntur omnes ejus partes necessariae. Ut: Christus est verus homo. Ergo veram habet animam, verumque corpus. Job fuit justus. Ergo recessit à malo, & fecit bonum; credidit, & benè egit: Jobi, 1, 1. Sed nos varias & intricatas Totius divisiones ad Logicos & Metaphysicos remittimus.

7. In loco partium: positi omnibus partibus necessariis, ponitur totum. Ut: si ascendero in cœlum, tu illic es; si lectum straverero in inferno, ades; si habitaverero in extremis maris, illuc manus tua deducet me. Ps. 139, 7. Ergo es ubique. a 5 In

8. In Loco Accidentis; quod vel est antecedens; ubi hic valet canon: *Sublato antecedente, tollitur consequens*. Ut; si filii non sumus. Ergò, etiam hæredes non sumus. Vel, si quis statuatur, Judæos, ante extremum iudicium, esse convertendos; & propterea ita argumentetur: Hodie iudicium extremum non instat: quia Judæi nondum se adgregarunt ad fidem.

9. Vel consequens, ubi hic: *Posito consequente, ponitur antecedens*. Ut Matth 5, 3. *Beati pauperes spiritu: quia ipsorum est regnum cælorum*. Damnatus est: Ergò, fidem in Christum, vel non habuit; vel non ad finem servavit.

10. In Loco Proprii: *Cui convenit proprium; eidem convenit illius proprii subjectum*. Ut; trahit ferrum. Ergò, est adamas. Vel: esse Regem seculorum, scrutari corda, scire, quid sit in homine, & omnes ejus sensus nosse; proprium est Dei. At hoc Christo competit. Ergò, est Deus.

11. In Loco Conjugatorum: *Cui unum conjugatorum convenit; eidem conveniunt & reliqua*. Ut: Si Filius vos liberat; verè liberi estis.

estis. Johan. 8. Et: *Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulat in tenebris: sed habebit lumen vitæ.* Et: si fortiter agere, est, laudabiliter agere: Ergò, vir fortis est laude dignus. Et: injustus non est ignorans. Ergò, injustitia non est ignorantia.

12. In Loco Causæ efficientis: *Posita causâ efficiente, & operante; ponitur effectum: & causa efficiente non operante; non sequitur effectum.* Ut: Deus mittit Apostolos suos, Evangelium, toti mundo, annunciantes. Ergò, Evangelium toti mundo annunciat. Et: Apostoli pœnitentiam Judæis prædicantes, ab accessu gentilium tunc sunt prohibiti. Ergò, prædicatio pœnitentiæ ad gentiles tunc non pervenit.

13. In Loco Causæ finalis: *Posito fine; ponuntur media ad finem: at: sublato fine; non necessario tolluntur media.* Ut: cupis videre Deum. Ergò, debes esse mundo corde. Omnes nostræ actiones debent ad Dei gloriam dirigi. Ergò, omne etiã verbum otiosum, à nobis debet exulare. Quæritur, apud Politicos & Juriscōsultos: *an filius impensas,*
a 6 studio-

studiorum gratia, à patre sibi suppeditatas, ac benè collocatas, teneatur refundere? negant Hartmañus Pistorius, Wesenbecius, Cujacius, Arumæus alii: & militat noster hic Canon: *qui vult finem; vult & media.* Atqui pater voluit filium proficisci in Academia, & bonas literas addiscere. Ergò & sumtus, qui media, & sine quibus in Academicis esse nō possumus, suppeditare debuit.

Quoad posterius Canonis membrum: *negatâ doctrinâ; nō necessariò tollūtur libri.*

14. In loco Effecti: *posito effecto; necessariè ponitur & causa.* Ut: agnoscit peccata, & pœnitet eum delictorum: audivit igitur doctrinam legis. Sentit: ergò habet animam. Domus est exstructa: ergò est, vel fuit Architectus. Homo est corruptioni obnoxius: ex materiâ igitur fragili compactus est. Omnia, ut vestimentum, veterascent: ex corruptibili itaque materiâ constant. Ponit animam suam, pro ovibus suis: bonus itaque est pastor.

15. In loco à Notatione nominis: *de quo dicitur etymon nominis; de eodem dici debet nomen, seu res, quæ tali nomine significatur.* Vel: *de quo dicitur nomen; de eodem dicitur & res*
nomin-

nominis. Ut: est feudum: ergò, subest fides. Est mutuum: ergò, est ex meo tuum. Esau, de Jacobo fratre suo, genere sermonis correctorio conquerens, ait: nonne verè vocatum est nomen ejus *Jacob*? nam *supplantavit* me jam duabus vicibus. Primò genituram meam abstulit: & ecce! nunc quoque accipit benedictionem meam. Alludit Esau ad ἔτυμον nominis *Jacob*, quod derivatur ab Ebræa voce *Akabb*, seduxit, decepit, supplantavit, conculcavit. Et hoc vult dicere: dicitur frater meus *Jacob*; quod significat supplantatorem: & verè quoque me supplantavit. Et capite 27, 36. Genes. refertur; inditum fuisse Jacobo hoc nomen: quod, nascens, plantam Esavi, qui ipsum in partu præcessit, apprehenderit. Ebr. 7. Christus est *Melchizedeck*, & rex Salem: est ergò *rex justitia & pacis*. Est *consul*: ergò *consulit* Reip. Est *merula*: ergò volat, *mera* vel sola.

16. In loco *Similium*: *similium sunt similia consequentia*. Ut: Intellectus est similis oculo: ergò, quemadmodum oculus regit totum corpus: ita intellectus regit totam animam. Animus hominis est
 simi-

similis vasi vel lagenæ angusti orificii. Quemadmodum autem, si quid in vas, vel lagenam ejusmodi, volueris infundere, sensum illud debet instillari: ita & animus, superfusa informationis copiâ, respuit; quam sensum admittit. Ingratus est similis lagenæ: beneficia infusa faciliè admittit; reddit verò eadem, multo cum murmure, & querelis. Tyrannus est quasi vomica: quia, ut hæc crescit phthisi corporis; ita ille dispendio Reipub. Quemadmodum porrò illa excinditur; ita & hic tandem excinditur.

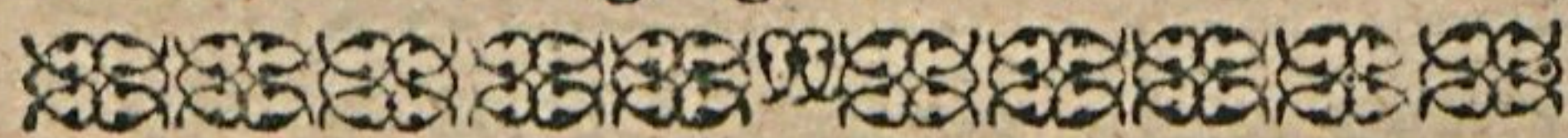
17. In Loco Oppositorum: *Unum immediatè oppositorum, tollit alterum.* Ut: *Christus ejicit demonia, digito, præsidio, seu virtute Dei.* Igitur non ejicit dæmonia, præsidio Beelzebub: Luc. 11. Si Mammonæ servis; non potes servire Deo: Matth. 6. Gratis salvati estis. Ergò, non ex operibus: Ephes. 5. Benedictus est, & sempiternâ perfruitur gloriâ. Ergò, non ivit in ignem æternum. Est liber. Ergò, non est servus. Est sui juris. Ergò, non alieni.

18. In

18. In Loco Comparatorum: Si id in-
 est, quod minus videtur inesse; etiam illud
 inerat, quod magis videtur inesse. Ut: Rom.
 8, 32. Qui proprio Filio non pepercit, sed,
 pro nobis omnibus, tradidit illum: quæ fieri
 potest, ut non, & cum eodem, omnia nobis
 donet? Johan. 15, 29. Non est servus
 major Domino: si persecuti sunt me; & vos
 persequentur: 2. Pet. 2, 4. Si Deus angelis,
 qui peccaverant, non pepercit: multò minùs
 parcat hominibus in peccata lapsis, & subindè
 relabentibus. Et Matth. 12, 11. Quis
 erit ex vobis, qui habebit ovem unam; &
 si ea incidit sabbatis in foveam, nonne ap-
 prehendet eam, & eriget? quantò au-
 tem præstantior est homo, ove? licet igitur sab-
 batis eum beneficiis afficere. Et: Si id non in-
 est, quod magis inesse videtur: Ergò, etiam
 illud, quod minus inesse videtur, non inest. Ut
 1. Joh. 4, 20. Si fratrem suum, quem videt,
 non diligit; Deum, quem non videt, quomodò
 potest digere? Vel ex Theocrito: Si
 capellam portare nequis; quomodò por-
 tabis bovem?

19. Atque

19. Atque hi sunt illi Loci, Dialecticæ & Rhetoricæ communes quos diximus §. 10. cap. præc. in quorum canonibus multa sæpè feculenta occurrunt, & apodicticam haud pariunt demonstrationem; sed aliquam tantum probabilitatem gignunt: quam Orator, concinno elocutionis apparatu, ita pingat & exornet; ut, quod robur nequit præstet splendor. Potuissent canones adferri multò plures: sed ex magno fonte pitissare voluimus, non nos ingurgitare.

De Causarum generibus, & simul locis Rhetoricæ propriis, singulis tamen causarum generibus communibus.

1. **A**Tque hætenus de locis Rhetoricæ & Dialecticæ communibus: videnti jam sunt illi, qui proprii tantum sunt Rhetoricæ. Loci hi, Rhetoricæ proprii vel sunt generales, ut per omnia vagentur causarum genera: vel speciales, ut ad singula causarum genera propriè restringantur.

2. *At causarum quidem genera nihil sunt aliud,*

aliud, quàm veluti prædicamenta Oratoris, sive classes; in quas distributa est omnis varietas rerum, de quibus dicendū est: ut facilius in quibuslibet materiis, & ratio ac via explicandi, & argumenta, ad rem facientia, possint inveniri.

3. Rhetorica sanè negotia, vel res, de quibus est perorandum, nobis non offert; sed tempora potiùs & loca, in quibus est nobis vivendum, res nobis eas objiciunt: quemadmodum litigator defert negotium ad caussidicum. Hoc autem nobis præstat Rhetoricæ cognitio, & cum primis generum causarum consideratio; ut si sciamus, quo de nobis agendum: quomodo tractandum sit, perspiciamus. *Invento enim causæ genere, statim loci, ad dicendum idonei, nobis occurrunt.*

4. *Quin & cognito causæ genere, confestim de orationis fine possumus judicare, & quanam sit præcipua intentio, quodnã rei caput & summa, quis scopus, videre. Quantum a. in eo sit instar situm, ut scopum orationis calleamus; non opus est multis edisserere. Arcum enim aliquis intendat, absque scopo; quam inde hauriet utilitatem? tela emittentem intuearis, & metam telorum ignores;*

ignores; quam capies inde voluptatem?

5. Ex quibus facilè apparet: *duabus potissimum de causis, causarum esse genera inventa*: primò, ut finem, scopum & intentionem cuiusque orationis cognoscamus: *deinde*, ut Locos, è quibus argumenta probandi sunt desumenda, ob oculos habeamus: quos, ceu Theseus filium Ariadnes,prehendamus & sequamur.

6. Aristoteles, Cicero, Quintilianus, Dionysius Halicarnassensis, & veteres alii quàm plurimi, tria fecerunt Causarum Genera: & *συμβουλευτικόν*, Deliberativum; *ἐπιδεικτικόν*, Demonstrativum, & *δικανικόν*, Judiciale, tradiderunt. Probavit numerum hunc ternarium Stagirita, ex auditorum diversitate. Ita enim progreditur.

7. Is, ad quem pertinet Oratio, hoc est, auditor, vel est tantum Auscultator, Aristoteli *θεωρὸς*, Ciceroni Laudum spectator; vel disceptator, & rei sententiæque moderator, *κριτής*. Et statuit quidem hic disceptator, aut de præteritis, ut Judex, *δικαστής*; aut de futuris, ut Senator.

8. Sic ergò tria sunt Genera Causarum:
Judicii,

Judicii, Deliberationis, Exornationis. Exornatio autē, quæ laudationibus præsertim valet, proprium jam habet ex eo nomen: dicitur aliàs Genus Demonstrativum.

9. Perrō etiam numerum suum probat ex fine. Vel enim est auscultatoris delectatio; ut in Genere Demonstrativo: vel Consultantis spes, aut metus; ut in Genere Deliberativo: spes in suasionē; metus in dissuasionē: vel Judicis clementia aut sævitia; ut in Genere Judiciali: clementia in defensione; sævitia in accusatione.

10. Probari potest triplex hic Finis ulterius: quia vel tendit ad utilitatem; ut evenit in Suasionibus; vel ad honestatem; ut in Laudationibus: vel ad justitiam, & æquitatem: ut in Defensionibus.

11. Evincitur tandem ex temporis triplicitate. Vel enim Orator versatur circa tempus præteritum, vel circa futurum, vel circa præsens. Circa præteritum occupatur Genus Judiciale; quod, positū in judicio, habet in se accusationem & defensionē; quæ locum non habent, nisi in iis, quæ jam facta sunt: circa futurum, Deliberatio.
Delibe-

Deliberamus enim de rebus adhuc incertis, & quæ in nostra sunt potestate positæ; quales sunt futuræ.

12. Demonstrativum, circa præsens. Neque enim quenquam laudamus, aut extollimus, quòd virtute præditus fuerit, & ab ea postmodò desciverit; sed quòd eam etiamnum amplectatur. Et quanquam aliquando defunctos quoque commendamus; proponimus tamen eosdem, ut præsentem: quòd, cum omnia mutationi & interitui sint obnoxia, sola virtus neque senium, neque mortem admittat, sed clara æternaque habeatur.

13. Tot, neque plura causarum genera, Veteres nobis tradiderunt. Communis verò Germaniæ præceptor Philippus addendum censuit genus quartum, Didascalicum. Etsi enim Logicæ proprium est docere; tamen, prout nos jam utimur Rhetorica; Oratori quoque id muneris nonnunquam incumbit: qui quidem illud & copiosius exsequitur, & splendidius.

14. Moverunt itaque Philippum causæ duæ, quamobrem reliquis hoc adjungeret: prima est, quod usum haberet non in Ecclesia

clesia solùm, sed in aliarum quoque rerum
 explicatione, amplissimum: quia methodus
 ejus magnam cuiusvis materiæ lucem af-
 fundit: secunda, quod loci generis Dida-
 scalici multum adminiculi reliquis confer-
 rent caussarum generibus, & essent quasi
 earum vestibulum.

15. Percurremus locos inventionis,
 singulis caussarum generibus commu-
 nes; qui sunt: *possibile & impossibile; ma-
 gnum & parvum.* Et *possibile* quidem ac *im-
 possibile* vel ostendimus ratione præteri-
 ti, quod jam factum, aut non factum; vel ra-
 tione præsentis, fieri posse, aut non posse;
 aut ratione futuri, fore aut non fore.

16. Factum aliquid esse, probari solet
 ex his canonibus: Si id, quod minùs
 credibile est, factum fuit, etiam
 quod magis credibile. Arist. I. Rhet.
 15. *Ut: qui mentiri aut fallere in se veritatem,
 aut audebit; quantò magis audebit ceteros!*
 Ter. Adelph. A. I. sc. I.

18. *Si id factum, quod fieri solet poste-
 rius; credibile est, factum etiam fuisse, quod
 fieri solet prius.* Ut; Cain interfecit Abelem:
 ergò

ergò ipsi antea fuit infensus; invidit, aut succensuit ipsi; aut cum ipso contendit Cain. Qualem quidem contentionem, in Targum Jonathani, sive paraphrasi Chaldaica, ad v. 8. c. 4. Gen. invenimus, huc si nō tædet, conferendā. Et accidit, cū egressi essent ambo forās; respondit Cain, & dixit Habeli: agnosco ego, vel intelligo; quòd per misericordias creat⁹ sit mundus; at, non juxta fruct⁹ operū bonorū, ille gubernatur; sed acceptio personarū est in judicio Divinæ Providentiæ; propterea quòd recepta fuit oblatio tua; sed mea oblatio abs me nō suscepta est cum beneplacito. Respondit Habel, & dixit Caino: per miserationes creatus est mundus, & juxta fructus operum bonorum utiq̄ gubernatur; nec est acceptio personarum, in judicio; sed quia fuerunt fructus meorum operum meliores, & promptiores tuis; suscepta fuit gratiose oblatio mea. Respondit Cain, & dixit Habeli: non est judicium, neque judex, nec seculum aliud, nec dabitur merces bona justis, nec vindicabitur ab impiis. Respondit Habel, & dixit: est judicium, & est judex, & est seculum

culum aliud, atque dabitur merces bona
 justis, & vindicabitur ab impiis. Ita, super
 negotiis hujusmodi verborum rixabantur,
 in superficie campi. Surrexit ergo Cain
 super Habel, fratrem suum, & inflixit lapi-
 dem in frontem ejus, & interfecit eum.

19. *Quod quis voluit & potuit; dubium
 non est, quin fecerit.* Ut: Nero Imperator
 sæpius exoptasse scribitur, ut cives omnes
 unum collum haberent: quò, ictu uno, o-
 mnes necare posset. Sæviendi hinc facile
 apparet *voluntas*: ad quam, crescente ejus
 subinde imperio & potentiâ, accessit *fa-
 cultas*. Quis jam dubitet, monstrum il-
 lud hominis, & lutum sanguine macera-
 tum, in sanguinem humanum crudelissimè
 fuisse grassatum? *Voluisse* autè quis putatur;
 cum animi adfectibus, irâ, odio, amore,
 cupiditate, &c. impellitur: *potuisse*, cum cõ-
 modæ sese offerunt circumstantiæ, ac nul-
 lum intervenit impedimentum. Ut: Pam-
 philus amavit Glycerium, quæ & ipsa illius
 amorem non fuit averfata: remotis noctu
 arbitris, convenere in cubiculo: quis am-
 bigat, Pamphilum id fecisse, quod Proper-
 tius cum sua Cynthia, Catullus cum Lesbia
 solebat?

20. Aliud

20. Aliud nobis exemplum subministrare potest Historia Josephi. Ut: Si quid Josephus querelarum, de moribus fratrum suorum, audiret, Vicinosque, offensos sceleribus eorum, animadverteret; patri id renunciabat. Odium inde fratres in ipsum concipiebant crudele & implacabile: nec poterant invidi conceptum odium dissimulare; quin asperitate verborum, quoties cum eo loquendum esset, animi morbum proderent. Malebant divum, quàm vivum; & nihil habebant priùs aut antiquius; quàm ut numero viventium eum exturbarent, ac, si fieri posset, etià infra mortuos amandarent. Cumque patris, senectute gravati, greges, in locis desertis, & à domo patria remotioribus, aliquando pascerent; de improvviso Josephus intervenit; quem cum verbis excepissent amarulentissimis; verisimile est, lucem quoque hanc, quæ communis est, eripuisse; aut damnum aliud grave conciliaffe.

21. Fieri aliquid posse, probabile redditur, ex istis: *Fieri hoc potest, cuius contrarium aut jam est, aut esse potest.* Ubi tamen hoc est observandum, quod *in contrariis*

trariū alterum difficilius, alterum facilius; al-
terum præstantius, alterum deterius. Quod
 si jam difficilius & præstantius fieri potest;
 fieri etiam poterit facilius & deterius: &
 hæc quidem observatio est Majoragii, in
 Comment. super secundum Rhet. Aristo-
 telis. Ut: extruere has ædes potui; ergò
 & destruere possum. Salvare Deus animã
 potest; ergò & perdere. Condere Deus
 mundum potuit; ergò & eundem abolere
 potest. Acquirere has fortunas & faculta-
 tes potuit; poterit ergò & dilapidare &
 consumere.

2.2. *Si simile fieri potest; etiam simile.*
Vel: id fieri posse judicatur, cujus, quod simile
est, fieri potest. Ut: si quis domi bonus est
 paterfamiliã; etiã publicè bonus erit Ma-
 gistratus: quia, quod domi est, in familia,
 pater; id in Rep. est Magistratus. Aut
 si Medicus ægroto mederi potest faci-
 liùs, si accuratam morbi habeat cog-
 nitionem: etiam Politicus multùm pro-
 derit labanti Reip. si nævos ejus & vitia
 probè habeat perspecta. Unde *Galenus*:
 non est mirandum; complures tantum in
 Medicinæ operibus aberrare, quantum
 b etiam

etiam cognitione falluntur. Et Polybius: si quis censet, aliud magis proprium esse boni Ducis officium; quàm hostium Imperatoris ingeniũ naturamq; nôsse; errat, imò insanit. Et egregius Atheniensium Dux, *Chabrias*, in ore habebat; eum optimè Ducis munere posse fungi, qui res hostium quàm maximè cognitas haberet,

23. Aliud, ex eadem collatione, adferemus exemplum. Ut, quamvis exiguis diætæ erroribus, quotidianis tamen, non solùm vitrea, sed interdum etiam ferrea potest labefactari valetudo: ita, si quis salvam velit Rempublicã, cavendum, ne quicquam omninò contra, Leges admittatur. Nam id nî fiat; paulatim & latenter irrepunt rerum omnium depravationes: ut necesse sit, illam funditùs tandem perire Rempublicam.

24. *Si difficilius fieri potest, potest etiam fieri facilius.* Ut: si quis elegantem & ornatam potest scribere Orationem; poterit etiam simpliciter scribere Orationem: quia difficilius est eleganter, quàm utcunq; scribere. Signatè *Aristoteles*, 2 Rhet. c. 19. εἰ σπευδαῖον, ἢ καλὸν γενέσθαι δυνατὸν, καὶ ὅλως γενέσθαι δυνατὸν, i. e. si virtute præditum.

ditum, vel pulchrum, fieri potest; etiam omninò fieri potest. Ut: Si potuerunt Romani Hannibalem vincere: etiam Mithridatem, imò simpliciter, vincere poterunt. Huc pertinet exemplum Cornificii, Lib. 4. ad Herenn. Quos ex collibus deiecimus; cum his in campo metuimus dimicare? qui, cum plures erant, paucis nobis æquari non potuerunt: hi postquam pauciores sunt, metuimus, ne sint superiores? Huc quoq; digitum intendit Æneas, apud Virg. lib. 1. Æn. cum socios itineris ita alloquitur:

O Socii! (neq; enim ignari sumus antè maiorum)

*O passi graviora! dabit Deus his quoq; finem.
Vos & Scyllæam rabiem penitusq; sonantes
Accêstis scopulos, vos & Cyclopea saxa
Expertis; revocate animos, mcestumq; timere
Mittite. Forsan & hæc olim meminisse juvabit.*

*Per varios casus, per tot discrimina rerum,
Tendimus in Lævium, sedes ubi fata quietas
Ostendunt: illic fas regna resurgere Troje.
Durate, & vosmet rebus servate secundis.*

25. Cujus fieri potest principium, illius

*etiam fieri potest finis. Vel: cujus principium
fuisse probare possumus; idem etiã finem habere,
confirmare in proclivi est. Quæ enim fieri
non possunt; nec gignuntur unquam, nec gigni
incipiunt. Videtur canon hic magis loqui
de rebus naturalibus, quàm moralibus aut
artificialibus: vel certè, si de moralibus etiã
& artificialib⁹ intelligendus; intelligi debet
de viro prudente, qui nihil susceperit, supra
vires & facultates suas positum. Exemplum
esto: Si est possibile, aliqẽ fieri puerũ; fieri
etiam potest, ut sit senex. Vel: si funda-
mentum exstrui potest, etiam domus. Vel:
si Darius ab Alexandro vinci cceptus est;
prorsus quoque debellari ab eo potest.*

*26. Cujus finis esse potest, ejus etiam prin-
cipium potest. Vel: quod finem habere potest,
idem initium quoque habet. Cuncta enim
quæ constant, à principio aliquo ducun-
tur. Ut: si conceditur, aliquem doctum
esse; negari non potest, eundem bonis li-
teris incubuisse: sine quibus doctrina non
paratur. Phthisi laboravit; ergò corru-
ptione pulmonum fuit infestatus.*

*27. Quorum cupiditas nobis est à natura
insita, ea sunt possibile, Ratio; quia aliàs il-
lud*

Iud à naturâ nobis inditum desiderium esset frustra; cùm tamē natura nihil faciat frustra: nemo sanâ mente præditus appetat illa, quæ consequi se non posse videt. Et hic Locus utilissim⁹ est in consiliis dandis: cùm auctores esse volumus aliis, ut vel liberalia studia tractent, vel arma capeffant, vel certo studiorum generi sese dedant; aut etiam eosdem dehortari; ne suscipiant & tractent illa, à quibus à naturâ alieni esse videntur. Quo pertinent versiculi Poëtæ:

Tu nihil invitâ dices faciesvé Minervâ:

Naturâ expellas furcâ, tamen usq₃ recurret.

Præclarè etiam dixit Socrates: *duas esse res, quæ eruditionem pariant; amorem seu cupiditatem, & studium.* Et Plutarchus, solertissimus ingeniorum formator, inter studiosi requisita, principem tribuit locum τῆ φύσει, naturæ: secundum μαθήσει, doctrinæ: tertium ἀσκήσει, usui, seu exercitationi. Inde graviter parentes illi peccant, qui ad Facultates eas liberos suos cogunt, à quibus illos alienos esse, & abhorrere prorsus, animadvertunt. Quid hoc aliud est, quàm invitos canes venatum ducere?

28. *Quæ arte sunt & præceptis tradita,*

b 3

illa

illa quoq; fieri possunt. Ratio: quia artes propterea sunt inventæ, ut, quæ per se sunt obscura & difficilia, methodo facili comparentur. Ita *ἀδωῶτον* non est, Oratorem aliquem fieri, eleganter & ornatè scribere: quia ars illa certis præceptis est comprehensa. Et licet Jus Civile sit longè lateq; diffusum, atq; difficile; tamen disci potest: quia est certis præceptis traditum. Et hic quoque Locus magnum usum habet, cùm difficultatem tollere volumus, quæ in Scientiis parandis sese ostendit, & quâ multi deterrentur, quò minùs ad solidæ doctriinæ fastigium conscendant.

29. *Quæ in eorum sunt manu, quibus vel imperare, vel persuadere possumus; ea possunt contingere.* Ut: Dominus, cùm servo imperat, potest consequi, quod vult: quia cogendi potestatem habet. Et Magistratus absolutus animum abjicere nõ debet, etiam in arduis negotiis imperandis: quia potest in ordinem subditos suos redigere, & illis mandare. Ita amicus potest voti sui compos fieri: quia persuadendi facultatem habet. Est quoq; hujus Loci magna utilitas, cùm ostendere volumus, posse aliquid

quid fieri: cum cogere possimus alios; aut impetrare vel benevolentiam, vel precibus, vel donis. Hinc illud proverbium: *Amicorum preces cogendi vim habent.* Et Alexandri Magni pater, Philippus, nullam arcem tam esse probe munitam, dixit, quin capi possit; si in eam ascendere possit asinus onustus auro: quod certe ingens habet ad persuadendum robur.

30. *Quorum partes fieri possunt, eorum etiam totum fieri potest.* Ratio: Quia totum ex partibus constat, & nihil est aliud, nisi partes simul sumtæ. Ut: Si fieri potest, ut quis discat doctrinam de moribus, de naturæ obscuritate; de transcendentibus, eorumque affectionibus, & differendi ratione &c. Philosophiam quoque discere potest. Aristoteles profert exemplum de sutore: si obstragulum, ligulam & soleam facere potest; calceum quoque facere poterit. Habet Locus hic usum ad excitandos homines, ad constantiam, & continuationem in negotiis suis: qui sæpè benè incipiunt, sed inchoata non absolvunt.

31. *Si unum velatorum potest fieri, potest fieri & alterum.* Ut: si aliquis potest

b 4

esse

esse Dominus; potest etiam habere servum:
& contra: si quis potest habere servum;
potest etiam esse Dominus.

32. *Quod sine labore & arte fieri potest;
illud etiã arte adhibitã, & quidem meliùs atq;
faciliùs, fieri poterit.* Quia ars naturam vel
imitatur, vel corrigit, vel perficit; etiam
actiones ipsas plurimùm juvat atq; promo-
vet. Confirmat hoc Aristoteles ab autorita-
te Agathonis, veteris Poëtæ Græci, qui di-
cebat: artem à fortuna, & fortunam vicissim
ab arte diligi; multa quoq; sæpè casu & for-
tunã fieri, sed tamẽ ab arte juvari. Habet hic
quoq; Locus nõ exiguum usum in consiliis
dandis; cum autores esse volumus aliis,
ut certæ alicui Facultati sese dedant: e.g.
aliquis à naturã disertè loquitur; excitan-
dus ergò ad eloquentiæ est studia: si enim
diligentiam & præcepta adhibuerit; natura,
arte adjuta, longè magis sese exeret.

33. *Quod effici potest vel ab inferioribus
opibus & potentia, vel etiam minùs pruden-
tibus ac doctis; illud quoq; à superioribus & pru-
dentioribus poterit effici.* Aristoteles ejusmodi
habet exemplum. Si Eutynus, homo nullius
ingenii, quartã, quod dicitur, lunã natus,
discere

discere potuit Rhetoricam; discere etiam poterit Isocrates, præstanti præditus ingenio. Erit & hujus Loci usus: cùm exemplis inferiorum excitare ignavos volumus, & somnolentos.

34. *Futurum aliquid esse, aut non esse, eodem modo probari potest, quo probari solet, factum aliquid esse, aut non factum. Quod enim non voluntas tantùm nostra suadet, verùm etiam facultas efficiendi penes nos est, futurum esse creditur. Item, quod ira, odium, amor jubent; futurum est, si vires & potentia nobis suppeditentur. Futura deniq; credimus, quorum jam circumstantia antecesserunt, quæ facta istiusmodi antecedere solent; convicia, rixæ, temulentia: ad quæ vulnera cædes-que plerumque subsequi solent. Ut: symbolum dedi cum consaliniis meis, hanc vesperam hilarem sumturus: accedebã. Herculeos sese, in evacuandis vitris, præstabant, & jucundissimè invicem vivebant; imò sacrosanctum amicitiae fœdus, quasi præfente feciali, ferruminabant. Primus inquit: ego vocor Johannes Leporinus; faciam, quæ tibi grata fore cognovero; quæ molesta, fugiam & averfabor. Alter Pyla-*

b s

dæ suo

da suo alterum se præstiturus Orestem re-
ponit: Ecce! mihi nomen est Andreæ Bo-
villo: neutiquam certè ego committam,
ut tuo me superes amore: quicquid mihi
es pollicitus, en! & ego polliceor, me o-
mninò facturum,

*Per solis radios, Tarpejaq; fulmina juro,
Et Martii frameã, & Cyrrhai spicula vatis:
Per calamos venatricis, pharetrasq; puellæ;
Perq; tuum, pater Aegi, Neptune tri-
dentem: (væ.*

*Addit & Herculeos arcus, hastamq; Miner-
Quicquid habent telorũ armamentaria cœli.
Dextra dextræ jungitur, ligulæ expedi-
untur, quæ utriusque manicis inducan-
tur, & amicitia initur, nullis unquam secu-
lis dissolvenda. Sed, quàm*

*Multa cadunt inter calicẽ, supremaq; labra!
Vix enim semihorulæ spatium abierat, cum
alter alterum, verbo temerè extra dentes
profiliante, ad eò offenderet; ut hominem
istum diris devoveret, conviciis infectare-
tur, & quasi furore percitus cantharum ap-
prehenderet, caput ipsius probè dedolatu-
rus; nisi quidã alii, paulò magis sobrii, turpe
illud pecus removissent. Tùm verò ego
secedebam, Autumo, turbulentâ & cruen-
tâ hanc*

tâ hanc Comœdiam Catastrophe finitam,
& Pyladeos illos amicos colaphis egregiè
concertasse. Hæc enim horum præludio-
rum solet esse pausa.

35. Vidimus *possibile & impossibile* :
jam sequitur *magnum & parvum*, vel com-
paratio bonorum ; unde dignoscere lice-
bit, quid magis minusve sit honestum, utile
aut æquum. Ubi primus Locus est : *Bona
plura uno, aut paucioribus, sunt præstantiora.*
Ut: si quis multas tenet linguas, longè illud
est præstantius, quàm si vernaculam saltem
calleat. Sed observandum hîc, quod mo-
net Aristoteles : bona illa debere esse *συ-
ναγιδμύμενα* enumerata & unius gene-
ris: aliàs enim Locus ille fallit; cùm diversi
generis bona adferuntur. Ut, divitiæ & ho-
nores sunt plura bona; at non interim præ-
feruntur virtuti. Commiscentur enim hîc
& confunduntur bona diversi generis:
nempe Bona fortunæ, ut sunt divitiæ & ho-
nores, & Bona animi, ut Virtus.

36. Secundus Locus: *Si genus generi sint
pliciter præfertur; etiã quod maximum est in
illo genere, maximo alterius generi anteponi-
tur.* Ut: Si Jurisprudentiæ Theologia præ-
fertur; etiã Theologus maximus maximum
superabit Jurisconsultum.

37. Ter-

37. Tertius Locus: *Quæ majora bona efficiunt, illa sunt præstantiora.* Ratio. Quia de effectu ex causa efficiente judicatur. Sic pro Muræna, concludit Cicero; Murænam Imperatorem (bellicum) esse anteponendum Sulpitio Jurisconsulto; quia Imperator præstantiora bona, quàm Jurisconsultus, efficit. Sic probare quis posset, etiã Medicũ Jurisconsulto præferendũ: quia Jurisconsultus tantũ versetur circa bona externa, quæ ad sustentationẽ requiruntur: cùm Medicus circa ipsam corporis sanitatẽ versetur.

38. Quartus Locus: *Cujus causa efficiens præstantior, illud ipsum quoq; præstantius.* Ut M. Marcelli restitutio est melior omnibus Cæsaris victoriis: quia has fortuna; illam verò virtus Cæsaris promovit.

39. Quintus Locus: *Quæ per se expetuntur, præstantiora sunt iis, quæ expetuntur propter aliud.* Usurpatus est hic Canon à Philosophis & Theologis frequentissimè. Legimus eundem apud Severinũ Boëthium L. 3. de Consol. Philosophiæ, his verbis: *cujus causa quid expetitur, id maximè videtur optari.* A Platonem in Gorgia, & apud Stobæum, sermone 151, ἐάν τις πράτῃ ἕνεκα τῆς, &

τῆτο βέλεται, ὃ πράττει, ἀλλ' ἐκεῖνο, ὃ ἐνεκα πράττει; i. e. si quis quid facit, alicujus rei gratiam; non hoc cupit, quod facit: sed potiùs illud, cujus rei gratiâ facit. Ut: si quis, sanitatis causâ, velit equitare; non tam equitandi motum desiderat, quàm sanitatis effectum. Ita cum Deus animæ causâ, quam sc. ad sui similitudinẽ formaturus erat, carnem, vel limosum & luteũ corpus, tanquam vasculum aut domiciliũ, quo posset illa contineri ac recipi, finxisset: eâ re satis manifestum fecit, pretiosiore sibi & chariorem esse, humano corpore, animam. Quod exemplum habet Petr. Faber Tolosanus L. 3. semest. c. 9. Virtus melior est divitiis: quia divitiæ à viro bono propterea expetuntur, ut virtutem eò splendidius possit exercere. Pax quoq; bello melior est; quia bellum propterea geritur, ut pacem consequamur.

40. Sextus Locus: Quod sine altero esse potest, præstantius eo est, quod altero carere non potest. Ut: prudentia melior est reliquis virtutibus: quia virtus planè nulla, absq; prudentia, potest consistere. Sic quoque Justitia est melior fortitudine; quia si omnes essent

essent justi, fortitudine opus nō haberem⁹.

41. Septimus Locus: *Quod rei alicujus causa est, aut principium; illud præferendum ei, quod à principio alio originē ducit.* Ut: præstantior est discipulo Præceptor; quia causa illa est & principium eruditionis. Præferendi sunt liberis Parentes; quia sunt in causa, ut liberi existant.

42. Octavus Locus: *Duabus propositis causis; quæ meliorem habet effectum, illa ipsa quoq; alteri anteponenda.* E. g. Disputatur de Philosophia Theoretica & Practica; utra alteri præferenda? adfirmatur, quod Theoretica, præista, principatum obtineat; & ratio; quia mentem hominis ita erudit & informat; ut cognitione rerum ad Deum accedat, eique quodammodò adsimiletur; cum contra Practica Philosophia vitiosis affectibus tantum modum ponat, & melam adhibeat; quod in Deo locum non habet.

42. Nonus Locus: *Quæ sunt rariora; copiosis & vulgaribus anteponenda.* Ratio; quia *κτῆσις*, sive possessio vel acquirendi ratio, est difficilior. Ita Eloquentia magnificianda; quia pauci Oratores, & verè eloquentes;

quentes: ut Cicero, in Libro de claris Oratoribus, ostendit. Et laudabilius est contra Turcam militare, quàm contra alios; quia non cuiusvis est militis, vires suas in istum periclitari & exerere; sed solum ejus, qui

Virtutis vera custos rigidusq; satelles.

43. Decimus Locus: Hic præcedenti contrariùs videtur; & propterea denuò notandum: regulas hasce saltem esse probabiles, & uberem, in utramque partem disputandi, præbere materiam; quales Aristoteles, & veteres alii, habuere quàm plurimas, ut inexercitati ad disputandù adsuefierent. Habet autem ita: *Quorù χρησις, sive usus est frequentior; eà rarioribus præferenda.* Inquit enim Aristoteles: *ἢ χρησις ὑπερέχει: usus superat.* Et, quod sæpè nobis cōmodum adfert, superat id, quod rarò aut nunquam utile est. Unde dicitur apud Pindarum: *ἀριστον μὲν ὕδωρ: optimù quid est aqua,* propter utilitates sc. magnas & perfrequentes, quas præbet. *Propertius* quidē, in elegiâ quadam, *vilem* dixit *aquam.* Et *Horatius* quoq; in aliquâ *Satyrarum,* *rerum vilissimã* vocavit: qui tamē ad copiã, nō ad usum, respexerūt.

Plutar-

Plutarchus sanè in lib. V. *Symposiacorum* c. 10. narrat, morem veterum fuisse, res communes, & quæ multis hominum usibus inservirent, divinas appellare, ut aquam, lucem: tellurem quoq; eandem ob causam ipsos nō rem tantum Divinam, sed Deam etiam appellasse. Quod obiter indicio nobis est: Ethnicos non Deos vel Deas, quæ vulgò ita appellatas invenimus, existimasse; sed ob aliquam tantummodò prærogativam, vel singularem effectum aut utilitatem, ejusmodi nominibus indigitasse. Diximus, hunc locum præcedenti contrarium videri: verè tamen non est; cùm prior loquatur de rarioribus κτήσες, seu possessione: hic noster de frequentioribus χηήσες, seu utilitate.

44. Undecimus Locus: *Difficilia facilibus præferenda*. Ratio, quia difficilia sunt rariora: rariora autem vulgaribus esse anteponenda, jam dictum nono Loco; & rectè docet Aristoteles, in *Topicis*: *magis delectantur possessione rerum, quas nemo potest facile acquirere*. Ope hujus Loci, virtutem divitiis magis esse expetendam, probamus; rara namque & difficilis para-

paratu est: quod satis celebri quoque He-
liodi carmine intelligitur, qui canit:

τῆς δ' ἀρετῆς ἰδρῶτα θεοὶ προπάροι-
θεν ἔθηκαν

ἀθάνατοι· μακρὸς δὲ καὶ ὄρδιος δὶμῶ
ἐπ' αὐτήν,

καὶ τριχῶς τὸ πρῶτον· i. e. ante virtutem verò
sudorem Dii posuerunt immortales: longa
verò atq; ardua via est ad ipsam, primum-
que aspera. Et Quintus Calaber scribit:
celfissimus & asper mons sanctæ virtutis,
in quo ipsa stat, almæ vertici pedibus inni-
tens, ardua & ad cœlum pertingens, cir-
cumque circa omnes viæ crebris interclusæ
scopulis, facilem hominū accessum arcet:
nam plurimi retrò cedunt, arduo itinere
absterriti; & perpauci sursum, per sacram
viam sudantes, ascendunt. Hæc ille. Sic vi-
demus tenaciores esse, & magis congestis
incubare nummis, qui suis eos laboribus
compararunt, quàm qui acquisiverunt hæ-
reditate: quia major ibi, quàm hîc est ac-
quirendi difficultas.

45. Duodecimus Locus. Vicissim hic isti
contrariari videtur. *Faciliora anteponenda
difficilioribus*, i. Rhet. 7. fiunt enim cum
quadam voluptate; & cùm nullo negotio

ea

ea consequi possimus: prout volumus & optamus, ita se habent. Neq; quisquam est, quin idem, sine labore, quam cū molestia, efficere malit. Usus habet Canon: quando agimus cum imperitis, qui plerumque difficultate rerum deterrentur, ut ab actionibus honestis resiliant; ubi ostendendum est, facile à nobis aliquid fieri posse. Ita cū difficultas objicitur in eruditione paranda: evincendum est, ad eam ἀκροῦτεῖν posse perveniri; modò voluntas adsit constans, nec methodus certa negligatur. Non pugnant hi duo Canones. Quia prior loquitur de rebus jam acquisitis; & cōmodè usurpari potest, in earum commendatione atq; laudatione. Posterior de rebus acquirendis; & locū habet cum primis in suasionib⁹.

46. Tertius Decimus Locus: *Cujus contrarium est majus, id ipsū quoq; majus; & cujus privatio deterior, illud ipsum quoq; alteri anteponendum, cujus privatio tantā cum jacturā non est conjuncta.* Ut intelligas, utrum duorum bonorū melius? spectata etiā contraria eorum: *Cujus enim contrarium majus malum est; id alteri bonitate præstabit.* Exemplū accommodatum nobis suppeditabunt valetudo & divitiæ; quæ duo bona sunt; quo-

rum

rum contraria sunt morbus & paupertas; majus autem malum est morbus corporis, quàm paupertas: præstat igitur valetudo divitiis. Ita majus quoq; bonum id est, quo, si orbatu sis, magis plectaris. E. g. Bona erunt visus & auditus; quorum privationes vel orbitates, sunt cæcitas & surditas: perspicuū autē est, majus esse malū cæcitatē, quàm surditatē; quare majus bonū ad spectū est, sive visus; quàm auditus. Sic deterior est privatio æternæ salutis, quàm jactura facultatū harum mundialium. Ergo animæ & salutis cura divitiis & opibus anteponenda.

47. Quartus Decimus Locus. *Quorū artes sunt præstantiores, illa ipsa sunt præstantiora.* Dicuntur autē artes, artibus, aliis, præstantiores, modis, ut Arist. docet l. i. de an. in principio, duobus: Primò, respectu ἀκριβείας, i. e. exquisitæ cognitionis, subtilitatis & certitudinis; quomodo Mathematicæ scientiæ, quarū principia sunt certissima & indemonstrabilia, Ethicis & Physicis præferuntur. Secundò, respectu ὑποκειμένων, i. e. subjecti & materiæ. Ita Theologia primas inter alias tenet Facultates; quia de Deo, & rebus Divinis, agit. Addi potest modus tertius, nempe respectu Causæ Efficientis, auctoris, vel eorū, qui

qui artem aliquam tractarunt. Ita agricultura contemnitur à multis; cùm laudanda potius, & non paucis aliis anteponenda videatur: quia multi sancti viri, multi etiam Reges & Patres, agriculturæ operam dederunt: & Romani Consules ac Dictatores sæpe ab aratro ad Remp. fuere vocati.

48. Quintus decimus Locus. *Quæ à prudentibus vel omnib⁹, vel plerisq³, vel optimis, judicantur meliora, illa ipsa quoq³, meliora & reliquis anteponenda.* Hoc verò in loco observandum; duobus modis doctorum & prudentum judicium ponderandum esse; vel ἀπλῶς, simpliciter; vel κατὰ τὴν φρόνησιν, ut Aristoteles loquitur, καὶ ἐπισήμιω, secundum prudentiam & scientiam, cui aliquis potissimum est deditus. Verisimile quidem est, omnibus in rebus rectiùs judicare prudentes, quàm imperitos: secundum prudentiam tamen & scientiam, illorum est judicium præferendum, qui in singulis facultatibus sunt occupati, inq³; iisdem excellunt. Verbi gratiâ: in lite & controversia forensi, credendum magis doctis, quàm indoctis; prudentibus, quàm imprudentibus: inter doctos tamen & pru-

prudentes, iterum magis Jurisconsulto, quàm Theologo vel Medico: quia hi judicant ἀπλωῶς, i.e. secundum generalem quandam justitiæ notitiam; ille κατὰ τὴν Φρόνησιν, i.e. secundum exactā Juris, quippe Facultatis suæ, scientiam. Unde illud: *unicuiq̄, in sua arte perito, credendum.* Inquias: quid si illi artifices contradictoria statuunt? tunc inter ipsos excellentiori fides adhibenda: neque enim quis est artifex intelligendus; nisi qui exactam & accuratam omnibusq̄; numeris absolutam artis suæ scientiam acquisivit. Sin æquales sint, inque pari auctoritate constituti; utri tunc credendum? judicium est suspendendum, & tantisper conquiescendum; dum inter ipsos artifices conveniat.

49. Sextus decimus Loc^o: *Quæcumq̄, in sunt rebus præstantioribus, illa ipsa quoq̄, sunt præstantiora.* Ubi rursus distinctio illa est observanda; quod *alia sunt præstantiora simpliciter, & in se ac sua natura; alia hominū opinione, & judicio.* Ita quæ in Deo sunt, simpliciter sunt præstantiora & præferenda iis, quæ sunt in hominibus; & quidem, quia Deus ἀπλωῶς est bonus & perfectus: *contrà: quæ sunt*

sunt in Regibus & Principibus, plerunque præstantiora sunt reliquis, non simpliciter; sed *κρίσει* hominū. Ita si quoddā Principis dictum auditur, quod vel minimū prudentiæ speciē præ se ferat; longè habetur præstantius, quàm si multò proferat sententiā meliorē ac utiliorē ipse Plato aut Socrates. Sæpè etiam perperam facta cōmendantur; quòd à personis conspicuis sint patrata.

50. Septimus Decim⁹ Locus, *Quæ jucundiora, & majori cum voluptate sunt conjuncta; minùs jucundis præferenda.* Jucundiora verò æstimantur duobus modis: 1. Respectu oppositi doloris; si minori sc. cum molestiā fuerint conjuncta. 2. Respectu adjuncti temporis; si fuerint diuturniora. Ita studiorum cultura præferenda est rei bellicæ; quia minus est molestiæ in Academiis, quàm in castris. Et anteponendę sunt animi voluptates, voluptatibus corporis; quia voluptates corporis statim pereunt, & eas sæpè pœnitentia sequitur ac dolor; accessu lingunt, discessu pungunt; animi verò voluptates sunt diuturnæ. Et quamvis aliquando cum difficultate parentur; tamen cum tranquillitate possidentur.

51. Octavus & Decimus Locus, *Quæ homines*

zines vel sibi metipsis, vel liberis, vel amicis suis optant, illa reliquis preferenda. Ratio: quia quisq; sibi ipsi est proximus, & ut proverbium habet: Tunicam pallio prior est. Ita vita diuturna opibus est anteponenda; quia prudens quisq; sibi, & suis, hanc magis, quam opes, optat.

52. *Nonus & Decimus Locus. Constantiora, sunt fluxis anteponenda. Ratio: quia eorum utilitas, propter temporis diuturnitatem, est praestantior; deinde magis respondent nostris votis. Ita secunda fama, nomenque bonum, divitiis sunt anteponenda; quia haec sunt momentanea & fluxa; bona fama etiam durat, cum iam vespillo nos sibi mancipavit, & omnes nostri corporis artus in pulvisculos sunt redacti. Unde Cicero, non hominis esse, putat, suscipere de quo ferre, quid alii de se sentiant & loquantur. Et alibi ait: maximum, & optimum liberorum esse patrimonium, bonum esse nomen parentum.*

53. *Vigesimus Locus. Quod praestantius etiam hostes nostri estimant; id reliquis anteponendum. Ratio: quia adversarii & hostes, non, nisi invitati, & urgente conscientia, veritatem proloqui praesumunt. Ita Scipio Africanus reliquis Imperatoribus est preferendus: quia ipse Hannibal interrogatus, quem Ducem post se judicaret praestant-*

præstantissimum ; Scipionem nominavit. Ita versio Bibliorum nostrorum Germanica reliquis antepositur : quia testimonium egregium, ab ipsis etiã hostibus, reportavit, Franciscus Dryander, Hispanus, vir doctissimus, sæpè ex animo linguæ Germanicæ cognitionẽ ideò sibi optavit, ut Germanica Lutheri Biblia, toties à multis excellentibus viris commendata, ipse etiam & lectitare, & intelligere posset. Similiter nõ dubitavit Erasmus, Pontificius, Lutero aliàs malè volens, adserere: Lutheri enarrationes in S. Biblia, longè omniũ enarrationibus, quæ extant, antecellere. Quod verò hostes contra hostes proloquuntur, multum ponderis habet: quia ex malevolentia prolatum præsumitur. Quò pertinent Cochlæi, Historici Pontificii, relationes de vita & morte Lutheri, mendaciis & calumniis refertissimæ.

54. Primus & vigesimus Locus. *Quibus pœnæ sunt majores constitutæ, illa ipsa majora.* Ut: latrocinium gravius habetur furto; quia graviori supplicio adficitur. Et apud Romanos gravius fuit scenerari, quàm furari; quia scenerator quadruplo, fur duplo multabatur.

Et abatur. · Contra etiam : quibus premia
sunt majora preposita, itidem sunt majora.
Istud locū habet in vitiis, hoc in virtutibus.

55. Secundus & Vigésimus Locus. *Quæ
dividuntur in partes, ipsa majora apparent.*
Plurium enim vel bonorum, vel malo-
rum apparet, exuperantia sive copia. Ita
ut Homerus Iliados 9. scribit, cum Melea-
ger, commotus irâ, aliâ nullâ ratione im-
pelli potuisset, ut arma caperet, ac salutem
suorum defenderet; auxilio hujus Loci u-
xor ipsi persuasit, ut propter mœrorem ja-
cens excitaretur; nec tempori illi deesset;
cū hostes jam fortunis imminerent ac
vitæ civium mortem præsentaneam mini-
tarentur, ubi futurum, ut filii è sinu matris
distraherentur, tecta incenderentur, cives
occiderentur, & infamia eos perpetua co-
mitaretur, ac quæ alia mala ibi commutata
recensentur: Sensus nimirum Canonis
perspicuus est hic; *in quò plures partes ali-
quid potest distribui, eò majus est.*

56. Tertius & Vigésimus Locus. *Cir-
cumstantia Loci, Temporis, Etatis, Personæ,
Modi, &c. res ipsas majores reddunt.* Ratio:
Quia difficiliora judicantur, quæ præter
c expe-

expectationem, præter tempus, præter ætatem, præter locum fiunt. Ita Cicero, in Philippica secundâ ebrietatem Antonii exaggerat, à circumstantia loci & personæ: quod Antonius, magister equitum, negotium publicum gerens, in cœtu populi Romani, & in tribunali, ebrietatem vomitu prodiderit, tribunal impleverit frustis esculentis. Ita si quis juvenum ad eò suos in potestate habeat adfectus, ut, licet variis adliciatur irritamentis, & nuda ipsi Thais ante oculos ponatur; tamen animû non contaminet suum: longè majorem ille laudem merebitur; quàm si quis vetulus, ad furta Veneris ineptus, ab ea sibi temperet.

Exemplum insigne nobis suppeditat S. Hieronymus, Tom. I. Operum, in Historia Pauli Eremitæ, p. 90. de juvene quodam, qui nullis suppliciis, nullis torturis, nullâ denique vi ad peccandû induci poterit. Rem itaque hostes Veritatis aliter agrediuntur, & hominem illum, juvenili ætate florentem, in amœnissimos hortulos præcipiunt abduci; ibiq; inter candentia lilia at rubentes rosas, cum leni murmure aquarum

rum juxtà serperet rivus, & molli sibilo arborũ folia ventus præstringeret, super exstructum plumis lectũ resupinari jubent: & ne se inde posset excutere, blandis serico nexibus irretitum relinqui. Quò cum, recedentibus cunctis, meretrix speciosa venisset; ccepit delicatis colla stringere complexibus, ut, corpore in libidinem concitato, se victrix impudica superinjiceret. Quò se conferret juvenis lectissimus, nesciebat. Tandem præcisam morfu linguam, in osculantis se faciem exspuit: ac sic libidinis sensum succedens doloris magnitudo superavit. Aderat forte gibbosum etiam quoddam silicernium: quod, cum juvenẽ devincire sibi non posset fœmella propudiosissima, adoriebatur, ludibrium sibi hominis imbellis ridiculam, quam sperabat, jucunditatem factura. Sed & hic collecto in vires animo, in fucatam seductricis faciem conspuebat: fatius est, inquit ens, ut tu à me conspuaris, quàm ut ipse juvenili flagitio in meam ipsius conspuam senectutem. Uter horum palmam reportavit viridiorem? Colligere hoc in proclivi. Considerentur circumstantiæ;

& apparebit : Juvenis factum multis para-
rangis præcurrere factum senis.

57. Quartus & Vigésimus Locus. *Quæ
tempore necessario aut periculoso sunt utiliora,
illa reliquis præferenda.* Sic Medici inter-
dum Jurisconsultis præferuntur ; quia in
morbis periculosis nobis adsunt. Et pietatis
studium cæteris anteponitur, quia necessa-
rium est nobis tum , cum ex hac mundi
fabula nobis est abeundum.

58. Quintus & Vigésimus Locus. *Quæ
expetuntur propter se , non propter opinionem
aut ostentationem quandam, anteponenda sunt
illis, quæ ad opinionem vel ostentationem refe-
runtur.* Dicuntur verò ad ostentationem
illa referri, quæ non aggredierentur homi-
nes, si putarent, illa occulta mansura. Ita
in Evangelio Phariseorum & Scribarum
justitiæ aliorum justitia anteponitur ; quia
illa ad meram erat facta ostentationem :
& pauperulæ viduæ eleemosyna, præfer-
tur donis divitum multorum : quia ex ani-
mo erat data, non ad auram popularem ca-
ptandam.

59. Sextus

59. Sextus & Vigésimus Locus: *Quæ esse, quàm videri malunt, illa reliquis præferenda.*

Ratio: Quia ejuscemodi propiùs ad veritatem accedunt. Ita probitas multis modis præferenda est improbitati; quia probitatem occultare opus nõ habemus; ad improbitatem verò multo & vario opus est prætextu. Sic etiam amor parentum charitati reliquorum est præferendus; quia naturæ instinctu tales amare cupimus; reliqui videri volunt amici, cùm sæpè

Astutam vapido servant sub pectore vulpem.

60. Septimus & Vigésimus Locus. *Ex duobus vel pluribus bonis præferendum illud, quod totum melius reddit.* Hoc nomine virtutes bonis aliis anteponuntur; quia totum hominem meliorem efficiunt; cùm divitiæ & bona alia pleraque tantummodò corpori profint.

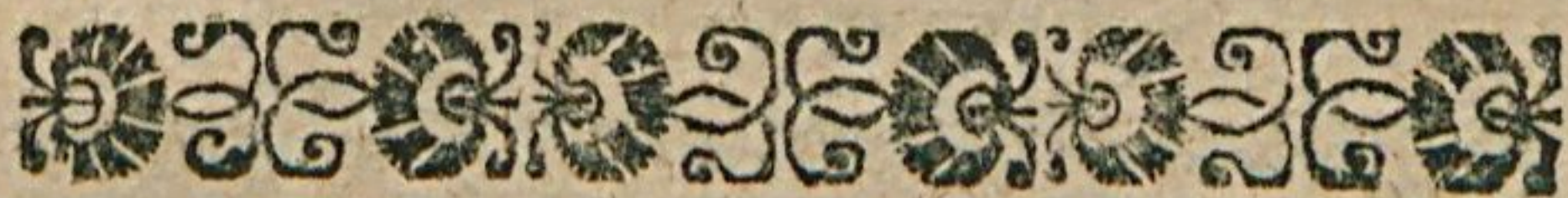
61. Octavus & Vigésimus Locus. *Quod nobis charum est unicum aut solum, illud præstantius est eo, quod unicum non est, vel minus charum habetur.* Ita Scriptura Sacra Dei in nos ingentem prædicat amorem, quòd Filium suum, eumque unigenitum charissimumque

numque pro nobis in mortem tradiderit. Et charior visus est illis, qui sunt μονόφθαλμοι, quam qui oculum habent utrumque. Hinc Leges quoque gravius supplicium illis constituunt, qui oculo unico orbatum excœcare non verentur.

62. Atque hæc est Aristotelis doctrina, explicata, & exemplis variis illustrata, de possibili ac impossibili, magno ac parvo, sive rerum comparatione, utilis deliberationibus tum privatis, tum publicis: ut videre est apud Ciceronem: qui, multis in orationibus hisce locis utitur. Ut: in oratione pro Muræna, quæstio est: an Muræna, Imperator bellicus, Sulpitio Jurisconsulto sit anteponendus. Pro Muræna, argumenta ex his locis sumuntur: quod plus Reipublicæ Imperatores bellici profint, quam Jurisconsulti: quod major in arte militari, quam in Jure sit, difficultas. In oratione pro Archia, artes & literæ commendantur, comparatione ex his locis facta: nobiscum, inquit, peregrinantur, rusticantur, pernoctant, delectant domi, non impediunt foris, &c. Ubi diturna bona ex loco 19. §. 53. & multa, & ea quidem, secundum Aristotelis præceptum

ptum, enumeratione & distributione pro-
posita, ex loco 22. §. 56. reliquis præfe-
runtur.

63. Tædiosa prolixitate hæc propo-
suimus: sed factum id, ob aliorum perni-
ciosam vel brevitatem, vel negligentiam;
qui utilissimam hanc doctrinam sic-
co pede prætereunt.

Adpendix,

De

Actione & Pronunciatione

i. **A**ctio & pronuntiatio sunt quasi
quædam corporis Eloquentia:
quæ sono vocis, & membrorum
motu constat.

2. Ita autem pronuciare debemus
orationem, atque eos gestus formare; ne
ridiculi reddamur: quod Persius, Satyra
prima, in sui seculi reprehendit Oratori-
bus. Artis affectatio nimia minuit gra-
vitatem; minima, vel planè neglecta, pro-
dit rusticitatem,

c 4

3. Ut

3. Ut autem mediocritatem, quæ ubique antea est reputanda, serves: antequam in publicum prodeas, considera; quæ vel elevatio, vel depressio vocis, rei, loco, personis conveniat: ne, quod aliquando ineptuli faciunt, absque ullâ causâ, modò Stentoreâ voce clamites; modò, ut pumilio, pipias.

4. Prout enim res ipsa, quæ est pronuncianda, se habet; prout adhibitæ sunt dicendi figuræ; prout adfectus sunt movendi: ita Oratio erit pronuncianda: ut, qui rem audiunt eandem videre videantur. Hinc ita Horatius:

*Ut ridentibus arrident; ita flentibus adsunt
Humani vultus. Si vis, me flere; dolendum est*

*Primum ipsi tibi. --- Tristia moestum
Verba decent: iratum, plena minarum:
ludentem, lasciva: severum, seria dictu.*

5. Cavendum autem maximè, ne non tam dicere, quàm cantillare videamur: id quod imprudentibus quandoque Concionatoribus accidit; qui omnia adfectatè, &, infra verbi Dei sanctissimi auctoritatem, proferunt; dum voce, modò mulierculas,

erculas, modò agyrtas & circumforaneos, imitantur.

6. Exordia voce moderata sunt inchoanda: quæ in Narratione & Propositione paulatim adsurgat. In Confirmatione & Confutatione concitatioem fieri oportet; in Peroratione, omnem ut moveat aculeum, attollere se fortius debet.

7. In actione fugienda gesticulatio: ne funambulumpotius, aut morionem, quàm Oratorem repræsentemus.

8. Oculi hîc multùm ad rem faciunt; si recto tempore vertantur, attollantur, deprimantur: quæ omnia rectiùs usu, quàm præceptis docentur. Semper autem illi cum manuum gestu debent consentire.

9. Si manum vertis versus dextram; inconcinnè oculos vertis versus sinistram.

10. Manus etiam, maximè dextra, movetur, nisi opposita sint proferenda. Ut: *illi ad Orientem positi sunt; isti ad occidentem. Divertunt illi ad laevam; hi ad dextram.* Tunc enim, pro diversitate situs, modò sinistrâ, modò dextrâ, utendum.

11. Utraque etiam manu simul utimur: cùm rerum immensitatem, cùm in-

finitum propè numerum, cùm spatia, longè lateque patentia, designamus.

12. Diutius manum cōmovere, quàm rei magnitudo poscit, futile reputatur.

13. Totum corpus rarò, vel nunquam, est motandum: in cathedra non discurrendum; nec caput crebriùs concutiendum; vel labra, more canis hirrientis, contorquenda.

14. Omnia hæc juvenibus, præeunte veterano & exercitato Oratore, discenda; qui ipso actu hæc monstret; longè utiliùs hac ratione, quàm regularum multitudine, imprimenda, et discenda sedulo: cùm ipse Demosthenes primas, secundas tertiasque Oratoris actioni tribuerit; & sine eâ Oratio magis sit corporis sceleton, quàm ipsum corpus. Veteres tantum ei tribuerit; ut eam à Comædis & Tragædis haurire, non gravarentur.

15. Attamen in primis verecundiæ & pudoris studium conservemus; cuius adeò studiosi erant antiquissimi Oratorum, ut, si quis forensia studia auspicaretur, nefas putaretur, brachium extra togam exferre; ut refert Seneca, Lib. V. contra V. VI.

16. An

16. At nunc eò res rediit; ut, nisi quis plenis & inflatis buccis, & incitatissimo verborum inconditorum lapsu, agresti, aut etiam furioso corporis motu, capitisq; circumactione, sese jactitet, & auditoribus partim risum, partim bilem movat; in numero disertorum haberi, prorsus non censeatur.

17. Sed eos, cum omni populari turba, missos faciamus, contenti paucis, iisque eruditis bonisque auditoribus.

Nam quis paulò cordatior sese Mida alicui, auriculis tantùm asininis instructo aut Boeotorum pueris, adprobare labore? inquit eruditissimus Heidmannus, Dis-

fertat. Rhetorica

XV.

F I N I S.

ERRATA GRAVIORA.

*Pag. 4. lin. 2. pro suo lege sui. pag. 6. l. 9. pro sepeli-
ori leg. sepeliri. pag. 8. l. 5. pro particulas leg. parti-
culas. pag. ead. l. 24. pro omittitur leg. omitti-
tur. pag. 10. l. 5. pro antecedenti leg. antecedenti.
pag. 12. l. 2. omissa est, REG. XXIX. pag. 13. l. 12.
pro ipse sibi leg. sibi ipse. pag. 18. l. 18. pro ornatae
leg. ornatè. p. 31. lin. 22. pro XXXIX, pone, LVII.
pag. 35. l. 11. pro dyssyllabis leg. dissyllabis. pag. 36.
l. 19. pro omparativo leg. comparativo. pag. 40.
l. 18. pro laudavi leg. laudari. pag. 54. l. 26.
pro eutrum leg. neutrum. pag. ead. l. 27. pro sic leg.
esse. pag. 71. l. 11. pro ὕγιεινότητος leg. ὕγιεινο-
τήτος. pag. 75. l. 6. pro scribendi leg. scribenti.
pag. 91. l. ult. pro delectatus leg. delectatus. pag.
104. l. 7. pro Romanam leg. Romam. pag. 128. l. 24.
pro adhiberere leg. adhibere. pag. 147. l. 10. pro
pto leg. pro. pag. 175. l. ult. pro pecunia leg. pecunia
pag. 178. l. 19. pro elegantæ leg. elegantia. pag. 194.
l. ult. pro extò leg. certò pag. 202. l. 8. pro cucumu-
lateque leg. cumulateque pag. 226. l. 19. pro Pra-
sertim leg. Præsertim. p. 264. l. 26. pro Præ leg. Pro.
pag. 370. l. 7. pro sappientia leg. sapientia. pag. 383.
l. 1. pro Grammaticâ leg. Rhetoricâ. *Leviore bene-
volus Lector facile corriget.**

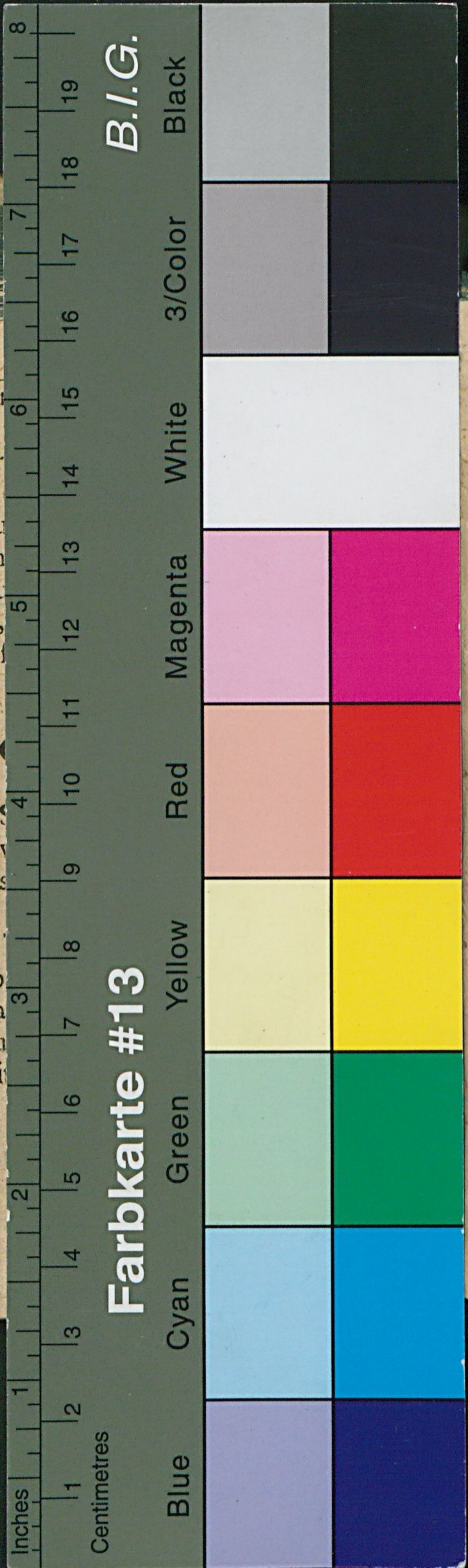
38 75
—
R, M

X260 7766

VD 77

Manuductio Aristotelica,
ad
LOCOS IN-
VENTIONIS RHE-
**TORICÆ,
desumpta
ex prælectionibus publicis, in
Universitate Jenensi pro-
positis,
Anno clc lcc XXXIII.
à
JOHANNE MICHAELE
DILHERRO, P.P.

TYPIS MICHAELIS ENDTERI.
M. DC, LVII,**

